

ЗБІРНИК
ІНГУАВСЬКИЙ СТЕП

ІСТОРИЯ ТА ІСТОРИОГРАФІЯ - КОЛОНІАЛЬНІ ТА ГЕНОЦИДНІ
СТУДІЇ - КРАЄЗНАВСТВО - РОДОВІД - ДЖЕРЕЛА - СПАДЩИНА

VII ВИПУСК

2022

Світлій Пам'яті Анатолія Васильовича Пивовара...

ЗБІРНИК

ІНГУЛЬСЬКИЙ СТЕП

Історія та історіографія – Колоніальні та геноцидні студії –
Краєзнавство – Родовід – Джерела – Спадщина

VII ВИПУСК

Видавництво “Ярославів Вал”,

Київ, 2023

ЗМІСТ

Вступне слово (<i>Сердюк Владислав</i>) _____	5
Спогади про Анатолія Васильовича Пивовара (<i>Голованова Ольга</i>) _____	7
I. ІСТОРІЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ _____	9
Пріцак Омелян. Що таке історія України? _____	9
Жосан Олександр. Видавнича діяльність та навчальна література ОУН-УПА (1943–1960 рр.) _____	16
Васильченко Віктор. Похід Кирил Герая 1769 року _____	28
II. КОЛОНІАЛЬНІ ТА ГЕНОЦИДНІ СТУДІЇ _____	47
Квечінська Ельжбета. Цивілізаційна місія як колоніальний концепт та українське питання _____	47
Грушевський Михайло. Господарство польського магната на Задніпров'ї перед Хмельниччиною _____	55
Сердюк Владислав. Рецензія на промову Рафаїла Лемкина “Совецький геноцид в Україні” _____	62
Лемкин Рафаїл. Совецький геноцид в Україні (<i>промова</i>) _____	64
Богдан Дмитро. Совецький соціальний менеджмент _____	68
Мілютин Сергій. Партійно-господарська верхівка Знам'янського району в спеціальних донесеннях керівництва РВ ДПУ за 1932 рік _____	115
Пасічник Олександр. Закріплення будівель за переселенцями в 1933 – 1934 роках: архівні матеріали для вивчення історії Голодомору _____	122
III. КРАЄЗНАВСТВО _____	140
Тарабара Олеся. Земська медицина у північній частині Криворіжжя: організаційно-структурний, санітарно-епідемічний та фінансовий аспекти _____	140
Ревуцький Олександр. Нарис до історії заснування та раннього життя білоруських поселень Херсонського повіту (Снігурівка, Засілля, Явкіне, Маліївка, Старосілля) _____	151
Чарута Андрій. Село Олександро-Мар'ївка Петрівської селищної громади Олександрійського району Кіровоградської області _____	217
Васильченко Віктор. Скільки років Златополю і Гуляйполю _____	257
Сердюк Владислав. Деякі відомості до історії Свято-Духівської церкви містечка Братолюбівки Олександрійського повіту Херсонської губернії _____	260
Мельник Олександр. Національний рух на Криворіжжі у 1917 році _____	273
IV. РОДОВІД _____	279
Букет Євген. До родоводу консула УНР в Криму Павла Горянського _____	279
Васильченко Віктор. Капітанівські роди _____	284
Пікуль Станіслав. Виписки по родам відомих землевласників краю з доступних метричних книг церков м. Єлисаветград 1781 – 1919 років _____	353
Дерхо Віктор. Розпис родоводу Добровольських – дворян Херсонської губернії _____	372

V. ДЖЕРЕЛА	452
Пасічняк Олександр. Центральна та Південна Україна на світлинах фотоальбому “Організація агрономічної допомоги в районах землеустрою Херсонської губернії”	452
Харлан Олександр. Метрика саксаганського Покровського храму священика Григорія Курковського останньої чверті XIX ст.	463
Шаталов Денис. “Просвіта” та українське життя Кривого Рогу у 1917–1918 роках	481
Шаталов Денис. “Ярий українець”. Педагог та активіст українського руху Криворіжжя Микола Якович Бородулін (1878–1931): матеріали до біографії	494
Пасічняк Олександр. Фонд Херсонської духовної консисторії: відомості про метричні записи приходів у повітах та військових поселеннях Херсонської губернії між Дністром та Дніпром за 1843–1860 роки	510
Пивовар Анатолій, Бутко Андрій. Деякі відомості про ліси Середнього та Південного Правобережжя останньої чверті XVIII – початку XX ст.	550
Пасічняк Олександр. Намогильні пам’ятки Центральноукраїнського регіону як об’єкти культурної спадщини	597
VI. СПАДЩИНА	607
Едуард фон Гартман. Королівство Київ	607
Умовні скорочення для продовжуваних видань, архівних та інших установ	619

Олександр Харлан, м. Дніпро

**МЕТРИКА САКСАГАНСЬКОГО ПОКРОВСЬКОГО ХРАМУ
СВЯЩЕНИКА ГРИГОРІЯ КУРКОВСЬКОГО ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XIX СТ.**

Під час дослідження особливостей знищених культових споруд колишньої Катеринославської губернії¹ доводилося вивчати матеріали багатьох архівних збірок України і Росії. В 2007 році під час роботи в архівосховищах Санкт-Петербургу автором даної публікації було виявлено цікавий комплекс документів XIX-поч. XX ст., що зберігається в архіві Інституту історії матеріальної культури Російської академії наук (ІМК РАН). Він висвітлює комплекс унікальної інформації щодо особливостей і характеристик найстаріших сакральних об'єктів різних населених пунктів тодішньої губернії – дерев'яних православних церков збудованих народними майстрами за традиціями українського зодчества в XVIII-поч. XIX ст.

Окремі документи та їх фрагменти, присвячені різним храмам, вже було представлено на різних конференціях з 2011 р. та опубліковано автором в працях 2011-2021 років². У даній роботі вперше представлено архівний документ ост. чв. XIX ст., автором якого є настоятель храму саксаганський священник Григорій Курковський. Даний унікальний документ висвітлює маловідомі сторінки історії Свято-Покровського храму в селі Саксагань Верхньодніпровського повіту, а також, розповідає про його зовнішній вигляд і архітектурно-конструктивні особливості.

Історія виникнення даного документу, розпочалася з часу, коли ідея вивчення для збереження матеріалів про стародавні храми Російської імперії виникла у фахівців Імператорської Академії художеств і Імператорського Археологічного товариства. В 1886 році було розроблено спеціальну опитувальну форму – Метрику, що складалася з 72 основних питань та 4 додаткових для заповнення на 14 аркушах і була надрукована значним тиражем³. Питання даного документу були поділені на шість окремих розділів: I. «Історія церков і монастирів і їх місце розташування»; II. «Зовнішні частини церкви»; III. «Внутрішні частини храму»; IV. «Іконописання»; V. «Різни речі». В кінці, у розділі VI. «Імператорській Академії Художеств бажано знати» на окремому аркуші розміщувалася група з чотирьох додаткових питань.

Дані метрики було розіслано для заповнення в губернські центри по окремим губерніям, а вже звідти їх направляли в церковні громади стародавніх храмів. Після заповнення їх було повернуто до Академії художеств. Зараз метрики зберігаються в архіві Імператорської Археологічної комісії, що в теперішній час знаходиться у фонді Інституту матеріальної культури РАН в Санкт-Петербурзі.

Автором в 2007 році було опрацьовано більше 60-ти метрик церков Катеринославської губернії.

¹ Робота проводилася в контексті дисертаційного дослідження. Див. Харлан О.В. Особливості типологічної еволюції дерев'яної храмової архітектури на території Півдня України середини XVIII – початок XX ст. (на прикладі Катеринославської губернії): Дис. канд. архітектури. – К.: КНУБА, 2010. – рукопис. – 241 с., іл.

² Церква в ім'я Покрова Пресвятої Богородиці в містечку Нікополь: Архітектурно-історичний нарис. Бібліографія / Під ред. О. Титової / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. Сакральні пам'ятки України. – К., 2011. – Вип.1. – 40 с.; Олександрівська ротонда. До питання локалізації місцезнаходження та архітектурно-містобудівні особливості / О.В. Харлан // Софійські читання. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Християнські святині – скрижалі Вічності, Мудрості й Краси: нові грані пізнання» (м. Київ, 26-27 травня 2011 р.). – К., 2013. – С. 444-450; Метрика Новомосковського Свято-Троїцького собору священника Іоанкія Вахніна / О.В. Харлан // Літопис собору / О.В. Харлан, К.В. Мешко. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 70-82; Метрика Олександрівської соборної Покровської церкви священника Іоанна Чорного 1887 р. // «Історія Степової України: стратегії дослідження та репрезентація». Збірник матеріалів науково-практичної конференції, присвяченій 100-річчю перейменування міста Олександрівськ на Запоріжжя та 50-й річниці Історичного факультету ЗНУ. – Запоріжжя, 2021. – С. 305-332; Справа Археологічної Комісії 1917 року про Свято-Миколаївську церкву села Воронівки-Куцеволівки Верхньодніпровського повіту 1917 р. // Інгульський степ. Історія-Краєзнавство-Родовід-Джерела: Альманах. Вип. VI. – 2021. – С. 233-241;

³ Матеріали про підготовку «Метрики» на пам'ятки зодчества викладено у Докладній записці до Імператорської Академії Художеств Трувонта Кібальчіча від 17 лютого 1886 р. про складення «Метрики для получения верных сведений о древне-православных храмах Божьих, зданиях и художественных предметах» (РА НА ИИМК РАН, ф. 1, справи 1890 року);

Як правило, переважна кількість відповідей виконана сухо без ентузіазму, необізнаними з тонкощами мистецтвознавства та архітектури священиками катеринославських релігійних громад. Як наслідок, фахівцям, що вивчали заповнені метрики окремих храмів, було дуже важко роздивитись в них цінну інформацію і довести унікальність храмових будівель. Дуже мало священиків додавали фотографій та малюнків до метрики, не дивлячись на прохання і вказівки на це у формі для заповнення. Та все одно, важко переоцінити важливість і цінність виявлених матеріалів. Фактично, більшість стародавніх храмів колишньої Катеринославської губернії не дивлячись навіть на проведені заходи та доведену цінність були знищені і замінені новими спорудами в єпархіальних традиціях. Дивом вцілілі від єпархіального наступу до революції стародавні храми були знищені вже при новій антирелігійній владі. Важливим нагадуванням про втрачену спадщину для народної пам'яті залишаються виявлені метрики та незначні фотографічні зображення, за якими можна мати уявлення про архітектурно-мистецькі особливості давніх святинь.

Серед вивчених метрик стародавніх катеринославських храмів повнотою та найкращим розумінням поставлених мистецтвознавчих питань, а звідси і правильністю відповіді, вирізняються лише виконані священиками нікопольського Свято-Покровського храму Іоанном Кареліним (відомим дослідником козацької старовини)⁴ та новомосковського Свято-Троїцького храму Іоаннієм Вахніним⁵. Не дивно, що дві найбільші і найяскравіші релігійні споруди періоду Козацької доби на Катеринославщині являли собою справжні скарбниці сакральних пам'яток народного мистецтва. Мабуть, закономірним є те, що до цих величних соборних храмів мали відношення високо освічені і талановиті особистості, віддані своїй справі і небайдужі до рідної історії. Нажаль, це не зберегло обидві споруди від єпархіального керівництва. Доля обох релігійних пам'яток козацької архітектури дуже схожа і показова. Наприкінці XIX ст. було розібрано Свято-Троїцький собор⁶, що викликало хвилю обурення і лише завдяки майстру Пахучому вдалося за фотографією відбудувати соборну церкву наново, хоча з деякими відмінностями. Трохи пізніше було розібрано нікопольську Свято-Покровську церкву, після того як поряд з нею збудували нову в єпархіальних традиціях. І це не зважаючи на низку постанов, що забороняли навіть ремонт в історичних церковних пам'ятках! Не допомогло і Визначення Святішого Синоду № 2236 від 9 січня 1879 р. де вказувалося про недопустимість самовільних переробок в давніх храмах без Височайшого дозволу і доповіді Синоду. Єпископату було наказано звертатися у випадку ремонту та реставрації за науковим забезпеченням до існуючих археологічних товариств, однак до реставрації справа не доходила.

Повертаючись до «Метрики»⁷ церкви на честь Покрова Пресвятої Богородиці села Саксагань Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії слід вказати, що в даному виданні метрику вперше представлено цілком зі збереженням первинного тексту надрукованих запитань і відповідей записаних тодішнім настоятелем Григорієм Курковським.

Для дослідників історії храму метрика буде цікавим джерелом, оскільки тут наведено маловідомі, або, взагалі, раніше не друковані дані з історії святині та окремих особливостей самої споруди та церковного начиння давнього храму в Саксагані. Креслення засвідчені священиком в складі даної метрики вперше дозволяють відновити зовнішній вигляд втраченої святині.

Аркуші Метрики близькі до формату А4, прошито та проклеєно. Обкладинка з іншого цупкого паперу, вірогідно, більш пізнього походження. Аркуші пронумеровано олівцем від руки на правій

⁴ Матеріали даної метрики друкувалися автором в 2011 році. Див. (Харлан, О. 2011);

⁵ На схід від вівтарної частини Свято-Троїцького собору зберіглося поховання І. Вахніна. Метрика Іоаннієм Вахніна опублікована нами в 2016 р. Див. (Харлан, О.В. 2016);

⁶ Єпархіальні архієреї могли виконувати ремонти і будівництво без проектів і робочої документації з дозволу Синоду. З 1865 року Синод домігся послаблення державного контролю за церковним будівництвом. 17 грудня 1865 р. Синод дозволив причту, старостам і монастирям виконувати «дрібні лагодження» навіть не питаючи дозволу єпархіального керівництва. В новому Статуті Духовних консисторій 1883 р. ремонт, перебудова і розширення церковних будівель, збудованих до 1700 чи пізніше, але чудових в історичному чи художньому відношенні, могли здійснюватися лише з санкціями імператора або Синоду (параграф 47). В 1879 р. знову відбулося Визначення Святішого Синоду № 2236 від 9 січня про недопустимість самовільних переробок в давніх храмах без Височайшого дозволу і доповіді Синоду;

⁷ РА НА ИИМК РАН, ф. Р-III, спр. 1300 (ост. чв. XIX ст.);

сторінці (у правому верхньому кутку) кожного розвороту. Текст російською мовою розміщено на обох сторінках аркушів. Питання розміщено у таблиці з двома стовпчиками. В лівій частині аркушів розміщено надруковані питання, в правій – рукописний текст. В центрі верхньої частини 1 сторінки 1 аркуша вказано слово «Метрика» над яким чорним олівцем написано «27» (номер метрики). На цій же сторінці в лівому верхньому кутку кольоровим олівцем написано від руки «Катеринославський» (синій колір) «Арх. № 1300» (червоний колір), в правому верхньому кутку синім олівцем написано «1782» (рік закладення храму). Позначки синім олівцем зроблено в кількох місцях по тексту, більш за все їх виконано кимось з членів Імператорської Археологічної комісії під час вивчення заповнених матеріалів. На першій сторінці у відповіді на перше питання синім олівцем підкреслено «...села Саксагані, Верхньодніпровського...», поверх якого синім кольором поставлено позначку «V» і винесено у правий верхній кут «1782» рік зазначений у відповіді на третє питання (див. Додаток нижче).

В розділі I. «Історія церков і монастирів і їх місце розташування» (питання 1-8), який розташований на сторінках 1-2, 4 коротко викладено основні історичні данні про храм, заповнено всі пункти окрім 2-го. У 8-му коротко вказано «Ні». На третьому вклеєному аркуші зображено кресленики (південний фасад та план) храму, завірені священником. Розділ II. «Зовнішні частини церкви» (питання 9-25) викладено на сторінках 4-9. Цікаві описи окремих особливостей будівництва і деталей. Незаповненими залишилися питання 9, 14, 15 і 17. На 24-е питання коротка відповідь «Ні». Розділ III. «Внутрішні частини храму» (питання 26-51) розміщено на сторінках 9-18. В цьому розділі багато незаповнених пунктів, оскільки в переважній більшості до питань цього та попереднього розділів закладено специфіку та особливості давньоруського церковного зодчества, з рисами які певним чином відрізнялися від особливостей української дерев'яної архітектури XVIII ст. Прочерки поставлено навпроти питань 28, 29, 35, 44, 46, 47, 49, 50, 51. У відповіді на питання 37 «перевіряючого члена комісії» зацікавила фраза: «Іконостас старого виконання з тяблами...» (підкреслено синім олівцем). З даного розділу впливає інформація про стару дзвіницю, що стояла окремо від храму та нову дзвіницю, яка вже збудована разом з новим храмом. Розділ IV. «Іконописання» (питання 52-63) викладено на сторінках 18-23. Унікальністю описи даного розділу не відрізняються. Загальна фраза про наявні ікони. Знову зазначено єдину фразу про наявність старого іконостасу без деталей і подробиць. Настоятель не акцентує увагу на подробицях. Йому, як виявилось наприкінці метрики, взагалі нема коли займатися її заповненням. На відміну від інших священників, які у метриках чітко зазначали дату і рік заповнення метрик, саксаганському настоятелю довелося цим займатися більше двох місяців! Він так і не вказав рік заповнення, не говорячи вже про дати. В розділі без відповіді залишилися місяця навпроти більшості пунктів 52, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 (заповнено пункти 53 та 56). Не заповненими у більшості також залишилися питання Розділу V. «Різні речі» (питання 64-72), що розміщені на сторінках аркушів 24-26. Лише пункти 65 та 71 отримали коротенькі речення. На останній 27-й сторінці розміщено групу з чотирьох додаткових питань Розділу VI. «Імператорській Академії Художеств бажано знати». Заповнено всі пункти останнього розділу. Всі відповіді зроблено одним розгонистим почерком чорними чорнилами. Внизу після табличного поля на вільному місці відсутній особистий підпис настоятеля. Однак, він залишив його на кресленику, завіривши правильність роботи не відомого виконавця.

Документ з колекції виявлених метрик являє собою рідкісний зразок зібрання матеріалів Катеринославщини щодо історичного і мистецтвознавчого характеру давніх храмових споруд на ранньому етапі формування пам'яткоохоронної та реставраційної галузі в Російській імперії. В подальшому, подібну документацію було використано як базу для вивчення значної кількості пам'яток мистецтва. В силу певних обставин комплекс документів що стосувався теренів Катеринославщини залишався без належної уваги довгий час і не використовувався в повній мірі дослідниками. Всі пам'ятки зафіксовані в даній збірці метрик було знищено. Єдиною реплікою давнього дерев'яного собору, що існує зараз на колишніх теренах Катеринославщини залишається Свято-Троїцький собор в Новомосковську.

Щодо історії саксаганських релігійних споруд, відомо, що першою православною будівлею на теренах майбутнього поселення була каплиця з Іконою Покрова Божої Матері у зимівнику

Поюрівка, або Посюрівка⁸ Семена Панчохи збудована в 1740 р., її відвідував і служив у ній священник Дідушинський (що повернувся із запорожцями з Олешківської Січі на Чортомлицьку)⁹. Дерев'яна церква на честь Покрова Пресвятої Богородиці з приділом на хорах на честь великомученика і побідоносця Георгія в повітовому місті Саксагань була завершена будівництвом у 1793 р. Саме про неї йдеться в вищезгаданій метриці. Її поява напряму пов'язана з перебуванням колишніх вже запорожців на теренах Поюрівки, яка з 1776 р. була об'явлена державною військовою слободою Саксаганню. В 1777 р. за розпорядженням губернатора Новоросійської губернії, що постала на теренах колишнього Запорожжя, М.В. Муромцева¹⁰ слободу Саксагань об'явлено військовим поселенням і повітовим містом. Спостереження за новостворюваних кварталів поселення, ведення нового ладу, подальшого благоустрою було доручено осадчому Шапошніку.

Завдяки фрагменту мапи Генерального межування (Генеральний план Верхньодніпровського повіту), виконаному наприкінці XVIII ст., ми можемо бачити, що в той час слобода планувалася доволі значною за розміром. Проте, важко зрозуміти первинний задум планувальну схему військової слободи, за яким могло б відбуватися розмежування квартальної сітки поселення в натурі в перші роки його існування. Як правило для новостворюваних державних поселень розроблялися регулярні плани, що передбачали виділення різних функціональних зон (житлових, громадських). Проте, регулярними зображені квартали важко назвати. На правому березі р. Саксагані ми бачимо 17 перших кварталів різної конфігурації плану і різних за розмірами. Три найбільших – це найдавніші квартали, два розташовані за запорозьким звичаєм в низинних територіях в гирлах стародавніх балок, один – в місті перехрестя балок Осикуватої і Дурної, другий – в місті впадіння в долину Саксагані балки Осикуватої. Третій значний квартал розміщувався між двома вищезгаданими вздовж тальвегу Осикуватої. Відведені для військового державного поселення квартали слід шукати на підвищених 2-х ділянках. Одна, невеличка, в 2 квартали позначена навпроти гирла б. Дурної з кварталами видовженими по шляху з с. Червона Іванівка, що на захід від Саксагані. Друга, значна, від русла б. Осикуватої тягнеться вздовж правого берега Саксагані в північно-східному напрямку. Відомо, що для нового повітового міста було розроблено план з розбивкою кварталів на 300 дворів, при яких перебувало 18000 десятин землі¹¹. За свідченнями священника Михайла Волчанецького (від 1787 р.) розбивка на квартали відбулася і для церкви місце обране було саме за вказаним планом. Поки що його не вдалося віднайти. Виявлена картографія XIX-XX ст. ст. вказує на відсутність запланованих в XVIII ст. кварталів на північний схід від центру села. Нові регулярні квартали з'явилися лише в західній частині села, вздовж шляху з села Червона Іванівка. Більшість кварталів мала складну форму, вулиці існували підпорядковуючись рельєфу місцевості і гідромережі. Забудова була одноповерхова розріджена. Монотонність панорам села порушували об'єми церкви і дзвіниці. Порівнюючи сучасне планування населеного пункту з історичними картографічними матеріалами було з'ясовано, що в наслідок низки факторів, на сьогодні планувальна схема села зазнала суттєвих змін.

Реконструкція первинного планувального рішення центральної частини с. Саксагань станом на поч. 1940-х рр. здійснена автором з використанням історичної картографії та сучасної аерофотозйомки (див. схему). Для порівняння змін вуличної схеми історичної та сучасної, а також локалізації сакральних об'єктів було виконано масштабування і прив'язку карт XVIII-XX ст. до сучасної топографії. Перший дерев'яний храм розташовувався на північний схід від рози вул. Централь, Садова та Соловійова (на схемі під цифрою 5). Будувався храм клопотанням саксаганського священника Михайла Волчанецького і церковних старост Тараса Снежко та Артема Капенка, на кошти сільської громади. Відоме також прізвище другого священника періоду будівництва – Роман Шокотко.

⁸ Запорозьке займище, відоме з 1738 р. як зимівник Поюрівка запорозького старшини Семена Панчохи з багаточисельними житлами;

⁹ Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. Вып. 1. – Екатеринослав: Тип-я Я.М. Чаусского, 1880. – С. 268;

¹⁰ Муромцев Матвій Васильович – в 1775-1778 рр. новоросійський губернатор;

¹¹ Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. Вып. 1. – Екатеринослав: Тип-я Я.М. Чаусского, 1880. – С. 269;

Завдяки матеріалам дослідженої метрики нами виконано кресленики фасаду і плану храму з реконструкцією зовнішнього виду культової споруди. Маємо нагоду вперше ввести до наукового обігу реконструкцію зовнішнього вигляду цього храму і архітектурно-містобудівні особливості. Храм на честь Покрова Пресвятої Богородиці, з двома вітварями (другий на честь Великого Георгія), завершений будівництвом 1787 р. і освячений в 1793 р., за вивченими архівними матеріалами ост. чв. XIX ст., наприкінці свого існування мав вигляд одноверхого п'ятизрубного хрещатого у плані, з гранчастим центральним зрубом, однаковою висотою зі зрубами бічних рамен. Зруби північного, західного і південного рамен були у плані прямокутними, а східне рамено (вітвар) гранчасте (зі зрізаними зовнішніми кутами). Центральний зруб мав шатрове високе завершення, увінчане маківкою на довгій шийі з хрестом. Західне видовжене збудоване в кілька етапів прямокутне рамено мало головний вхід влаштований з двоколонним ганком перекритий двосхилим дахом. Північне та південне рамена мали входи з чотириколонними ганками перекриті двосхилими дахами. Відомо, що окремо від храму існувала дзвіниця, проте точне її місце розташування і архітектурні характеристики на сьогодні не відомі.

В сер. 1880-х церкву розібрали, після освячення нового храму і початку в ньому богослужінь. Під час демонтажу верху центрального зрубу було знайдено дошку, на якій вказувалося ім'я головного майстра – Бородай.

За матеріалами церковного архіву, було відомо, що в 1820 р. було зроблено прибудови до центрального зрубу з півночі та півдня. Однак, з інформації, яку надає священник, не зовсім зрозумілий первинний тип храму – трьохзрубний чи двохзрубний.

Маківку з довгою шиєю на кресленіку зображували вже по пам'яті, оскільки на момент заповнення метрики, її було демонтовано. До підхресного яблука висота дорівнювала – 19,05 м. Рівень висоти не розібраного тоді ще шатрового завершення сягав – 22 арш. (15,65 м – О.Х.), ширина храму – 30 арш. (21,34 м – О.Х.), довжина – 36,5 арш. (25,96 м – О.Х.).

Стіни ззовні було обшито дерев'яною шалівкою, карнизи влаштовано у вигляді поясків, покрівлю маківки пофарбовано, хрест залізний чотирихкінцевий.

Іконостас старої роботи з трьома прольотами, чотириохярусний. Царські врата двохстворчасті, різьблені, верхівка Царських дверей прикрашена царською короною.

Первинна планувальна структура центральної частини поселення зазнала суттєвих змін після будівництва другої церкви в теж найменування.

Друга дерев'яна трьохпрестольна церква на честь Покрова Пресвятої Богородиці (2-й престол на честь Успіння Божої Матері, 3-й на честь Великомученика і Побідоносця Георгія) освячена в 1884 р. З метрики зрозуміло, що її збудовано вже за єпархіальною традицією – з прибудованою дзвіницею. Туди було перенесено п'ять дзвонів зі старої дзвіниці. Вдалося локалізувати місце розташування 2-ї церкви (на захід від рози вул. Центральна, Садова і Соловйова). На сьогодні не виявлено зображень даної церкви.

З 1891 р. священником другої Свято-Покровської церкви був Іван Максимович Голубницький, з 1892 р. другим священником був Олексій Арсентійович Шпаковський, третім священником з 1905 був Володимир Олександрович Матвієвський, в 1913 р. священниками були Віктор Феодосійович Бордюг і Євген Григорович Курковський, псаломщиками з 1899 по 1913 були Іван Максимович Федотов, Василь Микитович Кузьменко, Гнат Васильович Ферліковський і Георгій Крановський, церковним старостою селянин Михайло Колбаса¹².

Схему локалізації храмових ділянок Свято-Покровських церков наведено для уможливлення проведення археологічних пошуків і увіковічнення пам'ятних місць на теренах поселення. Продовження виявлення та вивчення архівних матеріалів залишаються вельми актуальними для розуміння і реконструкції особливостей історичного спадку доволі цікавого і загадкового населеного пункту зі складною долею і загадковою назвою – Саксагань.

¹² Справочная Книга Екатеринославской епархии за 1908 год. – Екатеринослав, 1908. – С. 410-413; Справочная книга Екатеринославской епархии. – Екатеринослав: Тип-я С.И.Барановского, 1914. – С.146-147; Харлан О. Православні храми Верхньодніпровського повіту: до історіографії питання // Верхньодніпровські обрії. Краєзнавчий альманах. – Житомир: «Полісся», 2020. - С. 11-112

ДОДАТОК

МЕТРИКА

для получения верных сведений о древне-православных храмах Божиих, зданиях и художественных предметах

Вопросы:

Ответы:

I. История церквей, монастырей и их местоположение.	
1) Во имя какого святого монастырь или церковь описываемая?	<i>Во Имя Покрова Пресв. Богородицы, села Саксагани, Верхнеднепровского уезда, Екатерин. Губ.</i>
2) Если описывается монастырь, то сколько в нем церквей и других зданий? (Каменные постройки по 1700-ый, а деревянные до 1764-ый год, считать отдельно).	_____
3) Когда церковь основана? (Если нет известных документальных, то записать народное предание. Если есть надпись о времени основания церкви на дверях или другом каком месте, то передать ее на сколько возможно точно с теми полеографическими особенностями, которые имеются в надписи).	<i>Церковь, как значится по документам, дозволено строить 1782 г. Октября 20 дня; того же года, ноября 10 дня заложена. Окончена в 1787 г. и освящен придел на хорах во Имя Георгия Великомученика. 1793, ноября 25 дня освящен Покровский Алтарь.</i>
4) Какая церковь, каменная или деревянная?	<i>Деревянная</i>
5) Известен-ли храмосоздатель, или главный мастер, строивший церковь или монастырь?	<i>Построена на средства местных крестьян; главный мастер был, как значится на доске, снятой с купола, - Бородай.</i>
6) Описываемая церковь находится в городе, селе, или на отдельном погосте? Основана она на горе, или ровном месте, или при какой реке, или при каком особом урочище?	<i>Церковь в селении, построена на пригорке..</i>
7) Если церковь старинная, то нет-ли в ней пристроек более поздних; если есть, то какия и когда сделаны?	<i>Пристройки сделаны – притворы – в северной и южной частях, - в 1820^м – году, как значится по документам; до тех же пор она была почти круглая, кроме восточной стороны – Алтарной, которая выдавалась несколько вперед.</i>
8) Не совершилось-ли в описываемой церкви какого события, памятного в Русской истории.	<i>Нет</i>
II. Наружные части церкви.	
9) Церковь построена разносторонним-ли крестом, или квадратная, или круглая, или столпообразная как башня, в 6 или 8 гранных сторон? Церковь одноэтажная, или двух-этажная? Оба этажа заняты церквами, или нижний заключает в себе погребя, выходы, усыпальницы со склепами? Как записаны в летописях деревянные церкви? Клетски или верх-шатровья?	_____

10) Алтарь церкви с 3 полукружиями (выступами), или с 1 полукружием, не состоят-ли из граней и скольких?	<i>Алтарь Церкви с одним полукружием.</i>
11) Какой размер церкви в высоту, длину и ширину?	<i>Высоту церкви, по прежнему ее виду, нельзя определить, так как верх снят; в настоящее время – высота ся 22 ари. Ширина 30 ари. и длина 36½ ари.</i>
12) Нет-ли уклонений алтаря к Ю. или С. Как это напр. Замечается в некоторых церквах?	<i>Нет.</i>
13) Церковь построена вся из кирпича, или из камня, или только облицована камнем наружная часть, а прочее все из кирпича? Если деревянная, то не имеет-ли обшивки тесом и не украшена-ли резьбой?	<i>Деревянная и обшита дюймовкой.</i>
14) Стены выложены все сплошною кладкою, или середина насыпана бутом и залита известковым раствором? Цемент положен тонким слоем, или толще кирпича? Кирпич тонкий, широкий, квадратный или толстый, тяжеловесный более 18 фунтов, сырой или обожженный? Какая клейма на кирпичах? Стены сохранились в своем первобытном виде или изменены новыми поправками, пристройками и прибавкою упоров (устоев, контрфорсов)? Нет-ли в стенах проходов или пустых мест? Какая связи в стенах – железныя или деревянныя? В деревянной церкви не имеется-ли обхода вокруг (галереи)? Галереи на столбах, кронштейнах или на особом срубе? Самая галерея из бревен или из стоек забранных досками, с прорезными окнами и внутренними ставнями?	_____
15) Наружныя стены гладкия или испещрены украшениями в виде Шахматов из кирпича или камня? Нет-ли на стенах квадратов, вытесанных из камня с гранями, или рустиками? По середине церкви не обведен-ли пояс (платбант), выделанный из кирпича, в ребро, на угол, или из камня? Пояс одинокий, двойной, тройной, или широкий с высечкою разных узоров, круглый или с отливом от верха в низ? Есть-ли на стенах выдающиеся лопатки, сведенныя к верху в три арки, и образующия собою три углубления? Или на углах полуколонки витыя, или гладкия, спущенныя на подполки? Или вместо лопаток приставныя Византийския полуколонки с арками, под коими на полуколонках устроены подставы (капители, подпорки)? Между полукружиями алтаря не вставлены-ли полуколонки? Между лопатками в углублении не устроены-ли балясы (пиместры) вверху и середине, или вверху под арками написаны образа? На восточных полукружиях не помещены-ли вверху каймы (фестоны) со	_____

<p>спущенними шнурами? Нет-ли на стенах резных камней с изображениями: людей, зверей, птиц, травчатых узоров? Такие резные камни не выкрашены-ли красками? Не вставлены-ли в стенах кафельныя (изразцовыя) муравленныя плиты? Кафли (кахели) одноцветныя (белыя, синія, желтыя) или разноцветныя? С изображением людей, птиц (двуглавого орла), или зверей? Изображения наведены красками или выделаны обротно (рельефно)? Не закрашены-ли изразцовыя украшения?</p>	
<p>16) Есть-ли карнизы, из какого материала они сделаны и в виде поясков, зубчиков, кружков, четверугольников и пр.?</p>	<p><i>Карнизы из дерева, в виде поясков.</i></p>
<p>17) Над карнизом есть-ли теремки (бочки подкаморы), какого вида и в сколько рядов устроены?</p>	<p>_____</p>
<p>18) Кровля на сводах церкви: дуговая, или шатровая, на все скаты, или на два, или на четыре? Из какого материала? Выкрашена красками или позолоченная? Когда позолочена или покрашена? У спусков кровли есть-ли подзоры, деревянные или из железа? Кровля старая или новая? Не состоит-ли покрывка церкви из нескольких рядов кокошников, может быть скрытых под крышею, во времена позднейших переделок?</p>	<p><i>Кровля старая, шатровая, на два ската.</i></p>
<p>19) Фонарь на сводах глухой или с пролетами? Сквозной или цельный? С лепными, резными, или растительными украшениями? Фонарь прямо устроен над сводами или выходит из кружал, обставленных круглыми теремками? На фонаре есть-ли шея (предглавие, перехват) или один поясок вверху? Шея гладкая без украшений, или с резьбою?</p>	<p><i>Фонарь глухой, шея гладкая.</i></p>
<p>20) На церкви главы (маковицы) или пирамидальные шатры? Сколько всех глав? Как размещены главы? Чем главы покрыты, окрашены, или позолочены?</p>	<p><i>Глава одна – маковкою, окрашена.</i></p>
<p>21) Кресты на главах железные, или медные, какого вида 4-х, 7-ми, 8-ми конечн., с завитками, или без оных? Есть-ли на кресте цепи спускающиеся к главам? На вершине креста нет-ли короны, двухглавого орла, голубя, на подножии полулуния?</p>	<p><i>Крест железный, четырехконечный.</i></p>
<p>22) Окна узкия, продолговатыя, сведенныя вверху мысом и расположенныя под самыми тятами сводов, или широкия, помещенныя над поколем, или крестообразныя вверху с Ю. и С. сторон? Сколько их в алтаре, северном и южном предалтарий? В один, два или три света? Нет-ли под самой крышей малых окон для освещения палаток, помещенных на хорах? Окна с</p>	<p><i>Окна узкие, продолговатые. В Алтаре 3^е; в северном и южном предалтариях по одному; окна с перемычками, прямыми; наличники простые; отливы снаружи; решетки простые, прутья прямые..</i></p>

<p>перемычками прямыми, или дугообразными, или угловатыми? Нет-ли над окнами висячих арок с гирьками (в замок)? Есть-ли над окнами кокошники (или сандрики), наличники у окон гладкия из кирпича, или камня, или полуколонками, или валиками с гранями и резьбою? Или состоят из столбиков с перенимами, или в виде кувшинов? Окна прямыя имеют-ли отливывы и они снаружи, или внутрь? Какой формы железныя, или медныя решетки? Нет-ли старых ставень, то какия, узорчатыя, или простыя? Нет-ли в окнах старых оконниц с медяными листами, или цветными стеклами? Есть-ли внизу подоконников обкладка из цветных кафель?</p>	
<p>23) Сколько всех дверей и где оне расположены? Из какого материала двери наружныя, не обшиты-ли оне металлическими листами с штампованными узорами и не раскрашены-ли оне в разныя цвета, вид их какой? Есть-ли старинныя живописныя украшения и какия? Какие наличники дверей; если резные, то какая резьба и нет-ли каких изображений в виде людей, животных и т.п. Если есть какия надписи, то какия? Петли на дверях простыя, или фигурныя?</p>	<p><i>Всех дверей семь; расположены они так: двое дверей в западной части храма, по одному в приделах – в северном и южном, вход в ризницу – или дияконницу, вход пономарню и выход из нее на двор. Все деревянные, не оббитые ничем.</i></p>
<p>24) Есть-ли особыя входы в церковь в виде теремка, или другие какия?</p>	<p><i>Нет.</i></p>
<p>25) Паперть устроена с трех сторон или с одной? Нет-ли в ней вставленных камней с резьбою, или надписями.</p>	<p><i>Паперть устроена с трех сторон.</i></p>
<p>III. Внутренняя часть храма</p>	
<p>26) Церковь внутри устроена крестообразно, или в виде квадратной палаты? Алтарь от храма отделяется каменною стеною с тремя пролетами (двери царския и двое боковых)? Сколько приделов в церкви? Как устроен западный притвор-трапеза в виде-ли палаты или иначе? Нет-ли особых приделов в трапезе, на хорах, в пристроенных застенках, или в главах? Притворы отделяются-ли от храма глухою стеною с пролетом, или только столбами?</p>	<p><i>Церковь устроена крестообразно. Алтарь от середины – отделяется досчатою стеною – Иконостасом, с темя пролетами. Западный притвор – трапеза, - в виде палаты; отделяется глухою стеною; придел на хорах – Во имя Велик. Георгия, в застенках..</i></p>
<p>27) Как устроены своды: крестовые (на подобие креста), опирающиеся на столбах, или стрельчатые? Или в виде круговой дуги, без опоры на столбах? Или коробовые, полукруглые, образующие собою подобие креста и покоющиеся на четырех столбах? Или с двумя длинными пазухами? Или котловые для сквознаго фонаря? Разделяются-ли эти своды арками на ровныя части, или в стенах есть особыя углубления, предназначавшыяся для погребения? Или к востоку устроено</p>	<p><i>Своды устроены в виде полукруга.</i></p>

<p>средостение с одним полукруглым пролетом? В досчатых потолках забранных в елку деревянных храмов, между балками, нет-ли горшков зделанных для резонанса?</p>	
<p>28) Сколько среди церкви поставлено столбов? Круглые они или четырехгранные? Все гладкие, или с карнизами? Нет-ли в них впадин для образов, или дверей для входов на хоры? Нет-ли кругом их решеток, или лавок для сиденья?</p>	<p>_____.</p>
<p>29) Есть-ли на стенах лепные украшения, или над арками пролетов наличники и дуги с резьбою из камня и позолотою? Есть-ли на стенах входы на хоры в верхнюю церковь, или на колокольню, или спуски под своды, или особые двери в застенки и тайники? Нет-ли в стенах впадин для постановки икон, или для помещения ризницы, или не устроено-ли особых мест для сиденья? Кругом стен южных, северных и западных есть-ли каменные лавки? Есть-ли в стенах голосники?</p>	<p>_____.</p>
<p>30) Пол (помост) мраморный плитяной, кирпичный, лещадный, чугунный, деревянный? Одинаковый-ли пол в алтаре, храме и притворах?</p>	<p><i>Пол деревянный и одинаковый везде.</i></p>
<p>31) Алтарь троечастный, разделенный двумя поперечными стенами с пролетами, или с арками, или без деления? Что находится в правом (южн.) предалтарии (диаконник): ризница, или устроен придел? Что находится в левом (сев.) предалтарии: жертвенник, или устроен придел? В алтаре своды лежат на столбах, или другаго устройства? Есть-ли голосники в сводах или в стене? Сколько окон в алтаре и предалтариях? Помост в алтаре ровен с помостом храма, или возвышен на одну или более ступень? Не был-ли алтарь изменен поправками и в чем состояли переделки: в расширении окон, в пробитии стен для дверей, поднятии пола, или другом каком изменении?</p>	<p><i>Алтарь полукруглый; в северной части его – жертвенник и по одной линии – ниже немного диаконниц, или ризница как принято называть; в южной – пономарня; окон в Алтаре – трое вверху. Помост в Алтаре равен с помостом храма..</i></p>
<p>32) Престол каменный или деревянный? Если каменный то не покрыт-ли особенной каменной доской, или деревянной? Возвышен-ли он от помоста ступенями? Какая его ширина, длина и вышина? Не обложен-ли он листами из серебра или меди и по листам нет-ли каких изображений и надписей?</p>	<p><i>Престол деревянный.</i></p>
<p>33) Есть-ли над престолом сень? Какого она устройства: резная из дерева, или металлическая? Верх шатровый или пирамидальный, с главами и крестом? Нет-ли надписей на ней?</p>	<p><i>Над престолом - сень, из дерева, на четырех колонах; верх шатровый с крестом.</i></p>
<p>34) Горнее место (ступеника) устроено на</p>	

открытом месте, или в углублении стены, под полукруглым сводом (раковиною)? Не устроена-ли над ним сень? Нет-ли в углублении оконных изображений святых?	<i>Горнее место устроено в небольшом углублении, а изображение Царя Славы.</i>
35) Есть-ли в алтаре каменные лавки для священнослужителей?	_____
36) Жертвенник устроен в особом северном предалтарии, или в одном среднем с престолом? На открытом месте поставлен, или часть его помещается в стене? Каменный он или деревянный? Какая его высота и ширина?	<i>Жертвенник устроен в Алтаре, на открытом месте, деревянный. Высота и ширина жертвенника устроена согласно установленному размеру.</i>
37) Иконостас старого устройства с тяблами покрытыми оловянными орнаментами с фольгой, или нового с колоннами? Из какого материала сделан иконостас, резной из дерева, или из алебаstra, или камня? Резьба помещена на золотом поле, или на алом? Что изображает резьба? Сколько ярусов имеет иконостас? Какого устройства царские двери, состоящие из двух створов: гладкия, резныя, с накладкою разноцветной фольги, или слюда, с наложенными на них оловянными или медными узорами, цветами? Есть-ли столбцы по обеим сторонам, вверху городки и подзоры? На дверях нет-ли приставных клейм в виде одноглавой, трехглавой, или пятиглавой церкви для помещения образов? Какая форма верхушек царских дверей?	<i>Иконостас старого устройства с тяблами, деревянный; в четыре яруса; Царские двери из двух растворов, резные; верхушка Царских врат Корона.</i>
38) Пред алтарем от одного клироса до другого, как устроена солея: каменная или деревянная? На сколько выше она от помоста храма и отделена-ли от последнего решеткою?	<i>Отделена от середины храма решеткою.</i>
39) Есть-ли амвон? Из чего он устроен? не имеются-ли над ним сени?	<i>Амвон деревянный.</i>
40) Как устроены клиросы? Нет-ли в них каких особых украшений?	<i>Открытых клиросов нет, ангельцы поют возле Алтаря.</i>
41) Есть-ли в церкви Царское место? Где оно устроено? Нет-ли на нем каких надписей? Какого оно вида?	_____
42) Есть-ли в церкви святительское место? где оно устроено? Нет-ли на нем каких надписей? Какого оно вида?	_____
43) Есть-ли в церкви Настоятельское место? Где оно устроено? Нет-ли на нем надписей? Какого оно вида?	_____
44) Есть-ли в церкви кафедра старого устройства и где она помещена? Какого она вида? Нет-ли на ней надписей?	_____
45) Есть-ли в церкви хоры (палаты)? Где они устроены? Как высоко от пола? Какия на них украшения? Нет-ли на них особых помещений:	<i>Хоры есть, устроены над трапезою; на хорах устроен придел. И нишка от пола до хор более четырех аршин.</i>

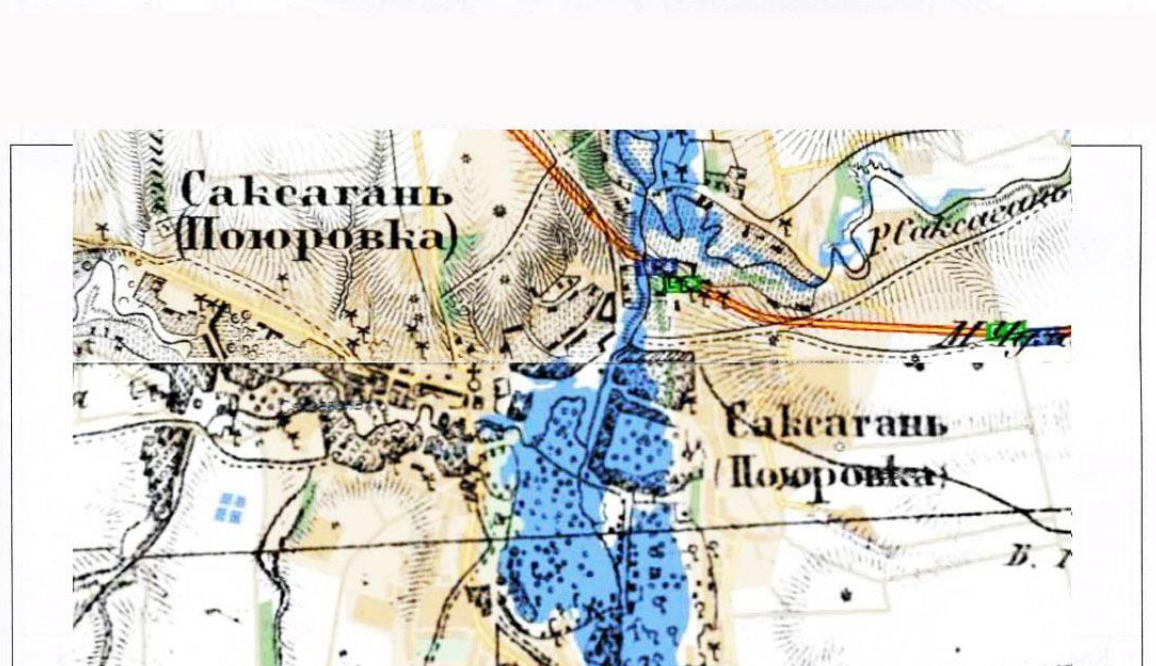
<p>приделов, кладовых для ризницы и комнаты для библиотеки?</p>	
<p>46) Не имеется-ли в церкви каких надгробных памятников? Кому, какия? Не известны-ли имена мастеров?</p>	<p>_____</p>
<p>47) Раки для святых нетленно почивающих мощей какого устройства? Из какого материала? Не имеются-ли имена мастеров их воспроизводящих?</p>	<p>_____</p>
<p>48) Есть-ли при входах в церковь звонницы, устроенныя в арках крыльца, или в самой церкви у западной стены? Сколько в них колоколов? Нет-ли на них каких надписей? Не сохранились-ли были чугунныя, употреблявшися вместо колоколов?</p>	<p><i>Звонница устроена отдельно от церкви; колоколов было пять, за ветхостию церкви и колокольни перенесены на новую колокольню, выстроенную вместе с новой церковью.</i></p>
<p>49) Нет-ли в церкви изразцов старинных печей? Нет-ли на них имен мастеров их воспроизведших и определение места их производства?</p>	<p>_____</p>
<p>50) Колокольня когда построена, какой формы, кем и из какого материала? Нет-ли каких изображений, старых надписей?</p>	<p>_____</p>
<p>51) Сколько всех колоколов на колокольне? Какого они времени? Надписи желаются в точном списке.</p>	<p>_____</p>
<p>IV. Иконописание</p>	
<p>52) Стены церковныя росписаны иконописным письмом, или живописным? Нет-ли на стенах записей о времени росписания церкви? Не было-ли возобновляемо старое стенное письмо? Церковь росписана вся, или только частями? Нет-ли на стенах изображений Русских Великих Князей, Царей, Польских Королей, Гетманов и т.п. лиц? Описать их в каких они костюмах, с открытою-ли головою или в коронах? В древних храмах под слоями штукатурки не были-ли когда либо открываемы мозаики или фрески (фрески – письмо на сырой штукатурке, с вдавленными контурами)? Если были, то когда и что они изображают? Возобновляли-ли фрески по старому письму, или писали по ним произвольно, а некоторые места и закрашивали масляными красками? Нет-ли иконных изображений снаружи стен и по каким частям?</p>	<p>_____</p>
<p>53) Есть-ли иконы старого письма в иконостасе. Алтаре, по стенам и в ризнице: Византийския или Русския? Нет-ли на таких иконах записей: кем они подарены в церковь, когда? Нет-ли на них имени мастера и год написания? В каких оне рамках и обезпечено-ли их дальнейшее сохранение?</p>	<p><i>Иконы русские; мастер не известен, сделаны на средства прихожан.</i></p>
<p>54) Есть-ли в церкви (монастыре, или</p>	

<p>часовне) ікони чудотворня, явлення, или почему нибудь местнотимья? Если есть, то не существует-ли где их печатное описание?</p>	<p>_____</p>
<p>55) Какая из древних икон находятся в иконостасе? В своем-ли первобытном виде оне сохраняются или в обновленном виде? Если обновлены, то когда и кем?</p>	<p>_____</p>
<p>56) Нет-ли в церкви ветхих икон, подлежащих обновлению?</p>	<p><i>Весь иконостас ветхий.</i></p>
<p>57) Нет-ли на древних иконах внизу видов городов, монастырей, церквей, сражений, надписей? Если есть, то нет-ли какой возможности иметь с них фотографические снимки?</p>	<p>_____</p>
<p>58) Нет-ли в архиве (монастыря, церкви) известий о старинных зодчих и мастерах иконописного дела?</p>	<p>_____</p>
<p>59) Нет-ли в ризницах старинных крестов, панагий, облачений, рукописей и др. предметов художественной отделки с именами мастеров, или годами пожертвования и именами жертвователей? Если есть, то списки воспроизвести на сколько возможно точно.</p>	<p>_____</p>
<p>60) Нет-ли в церкви старинных окладов, образных венцов, привесок к иконам в виде крестов, панагий, монет, колец, перстней, блях и т.п. предметов? Гривны и цаты имеют-ли надписи? Нет-ли образов вычеканенных или вырезанных на золотых и серебряных досках; нет-ли на них финифти, черни или драгоценных камней? Есть-ли в церкви литые из олова, меди, серебра и золота образа и кресты, какая их форма? Есть-ли старинные сосуды служебные: потиры, дискосы, звезды, копия, ложки и блюда? Из чего они сделаны, как украшены, имеют ли надписи, годы, имена жертвователей и имена мастеров их сделавших? Есть-ли сосуды служебные деревянные и каменные? Нет-ли в церкви старинных ковчегов, кадил, кацей, ладониц, подсвечников, лампад, паникадил, ковшей для теплоты, блюда, чаши, венцы брачные, рипиды, печати, купели, посохи, рукомойники, фонари, кувшины и кунганы, ведра и ушаты, столы и кружки, ковши, чарки и кубки, митры и шапки, панагии и т.п. предметов? Если есть, то нет-ли на них каких записей?</p>	<p>_____</p>
<p>61) Нет-ли в ризницах церковных старинных омофоров, саккосов, фелоней, подризников, епатрахий, палиц, поясов, поручей, стихарей, орарей. Мантий, клобуков, ряс и власяниц? Нет-ли старинных шитых золотом, серебром и цветными камнями воздушков, образов, убрусов, пелен, хоругвей, надгробных покровов, лентий и плашаниц?</p>	<p>_____</p>

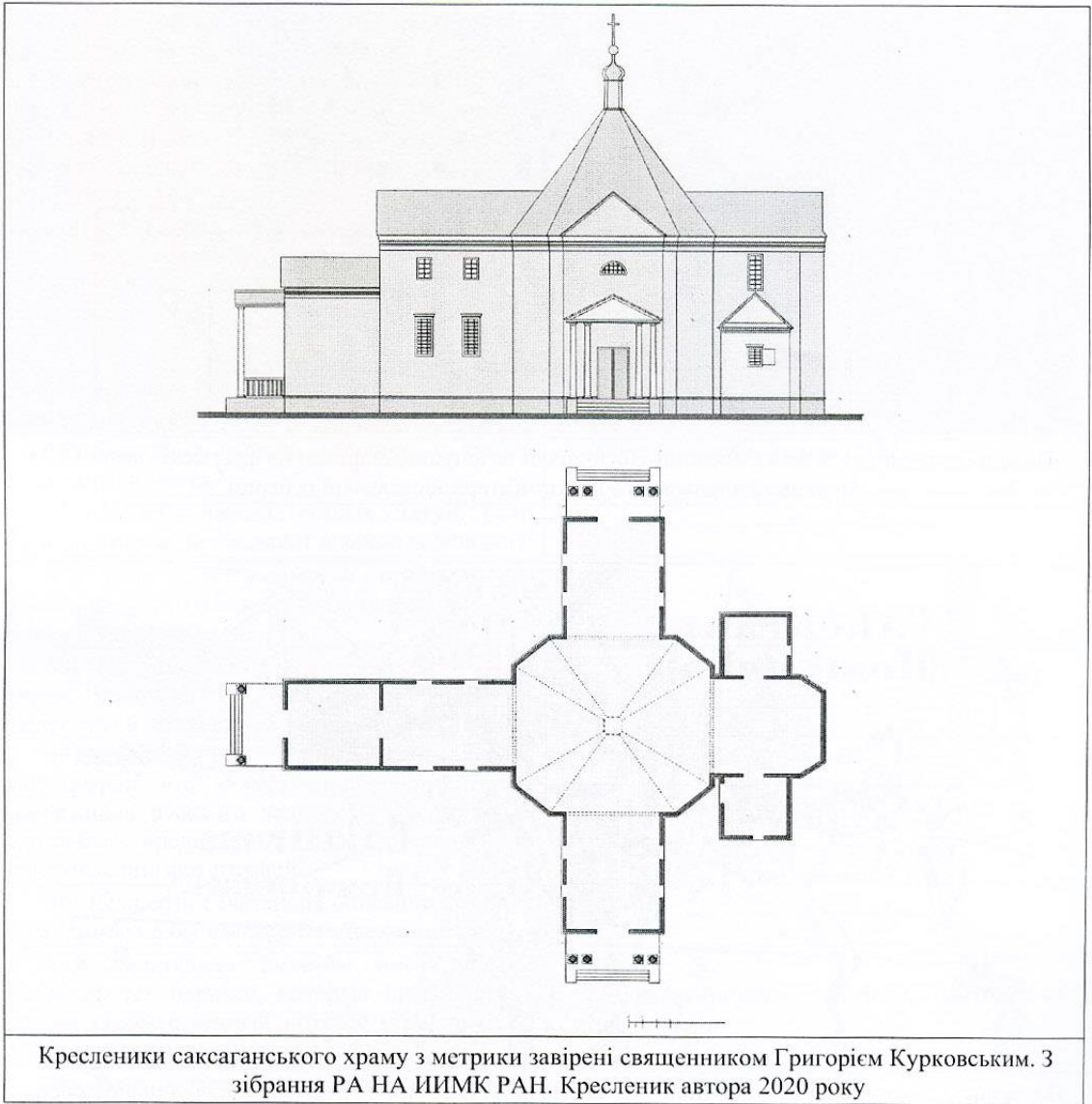
62) Нет-ли в приходских церквах и монастырях старых походных иконостасов? Из какой материи они устроены: из камки, атласа, тафты или холста? Состоят из одного иконописного письма или есть на них и образа, вышитые шелками. Золотом и серебром? Если есть надписи, то списать их.	_____
63) Нет-ли в церквах старых полковых знамен и цеховых значков? Из какой материи они устроены? Какая имеют изображения? Чем они украшены? Если есть надписи, то списать их.	_____
V. Разные предметы	
64) Нет-ли в церквах предметов с разными драгоценными камнями, или резьбою на кости?	_____
65) Есть-ли в церкви синодик, с какого года он начинается?	<i>Синодик есть, начат с 1875 г.</i>
66) Нет-ли в церквах резных статуй? Если есть, то что они изображают и какой величины?	_____
67) Если есть в церкви предметы не вошедшие в предыдущие рубрики, то дать им описание против настоящей.	_____
68) Не были-ли церковь, ворота, башня, терем, утварь и т.п., фоторгафированы или зачерчены и помещены в каком-либо журнале?	_____
69) Если есть возможность снять фотографии с каких-либо интересных памятников русского зодчества, то Академия могла-бы предложить свои расходы по изготовлению фотографий.	_____
70) Если есть печатанное описание церквей, то желательно бы иметь его в Академии.	_____
71) Желательно было-бы иметь общий набросок тех церквей, которые представляют собою художественный интерес (каменные до 1700 года, а деревянные до 1786 года).	<i>При этом представляется набросок нашей старой церкви.</i>
72) Если церковь или другое здание имеет сходство с каким-либо более или менее известными древними постройками, в столицах или в губернских городах, то указать с какими именно.	_____
VI. ИМПЕРАТОРСКОЙ Академии Художеств желательно знать:	
1) Кто давал ответы на предложенные вопросы?	<i>Священник местной церкви Григорий Курковский.</i>
2) Где воспитывался отвечающий?	<i>Получил полное богословское образование в Екатеринославской дух. Семинарии.</i>
3) Каких лет и если священник, то сколько лет священствует?	<i>Священствует четырнадцать лет; от роду сорок лет.</i>
4) Время составления настоящей метрики.	<i>Более двух месяцев, в следствие многочисленных занятий – по приходу, школе и другим должностям.</i>

Новопроектвані квартали Саксагані-Посюровки та існуючі квартали на фрагменті мапи ПГМ Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії

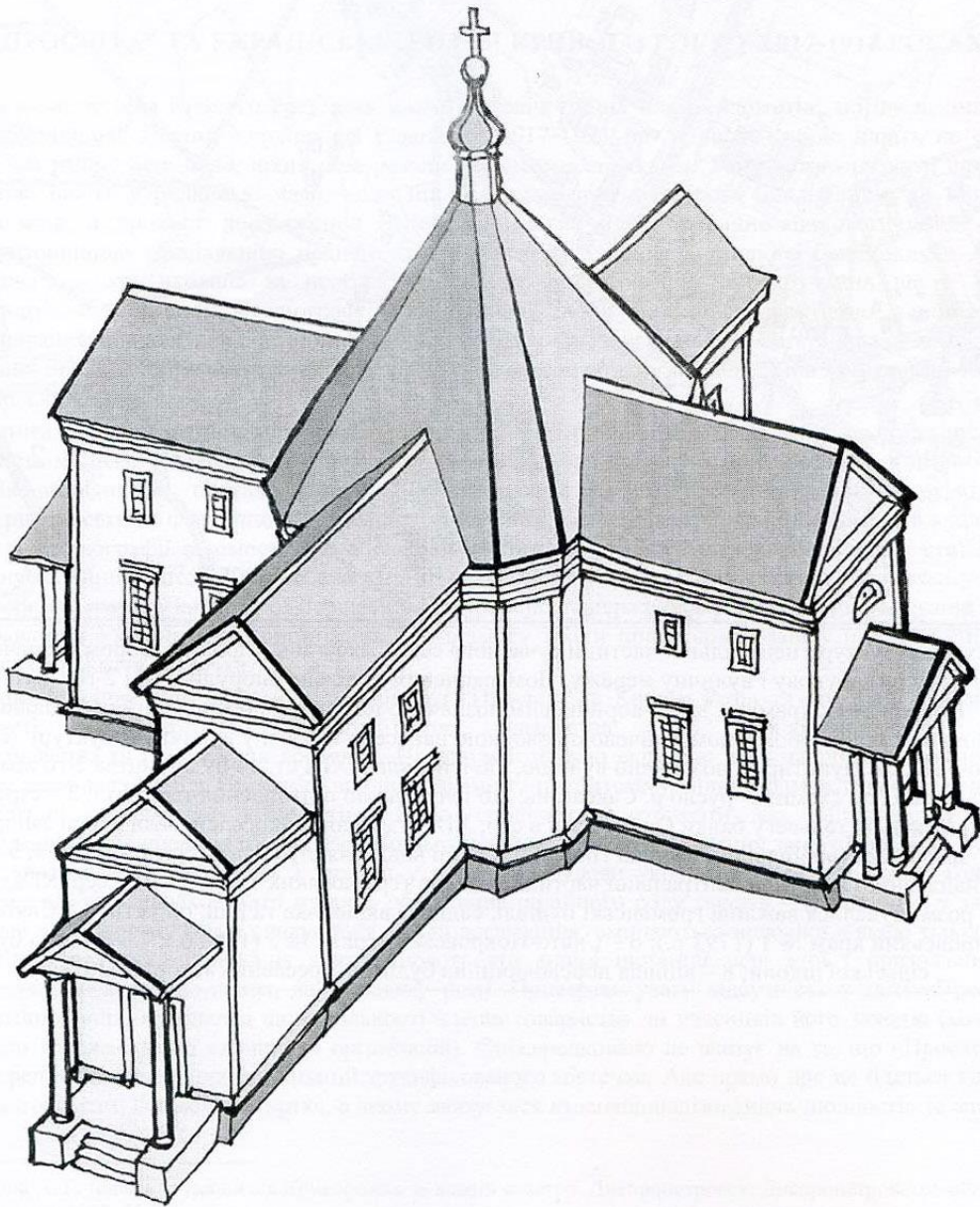

Поселення Саксагань на мапі др. пол. XIX ст. На співставленні з сучасною топоосновю добре видно території, що потрапили в зону затоплення.

А подъяволь востро. Свѣдѣнныи Григорій Курковскій.

Підпис священника Г. Курковського на кресленику храму в Саксагані, ост.чв. XIX ст. З зібрання РА НА ИИМК РАН. Фото автора 2007 року

Стара українська церква в селі Саксагань Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії станом після реконструкції та добудови 1820-го р. згідно кресленика ост. чв. XIX ст. Малюнок-реконструкція автора 2020 р.

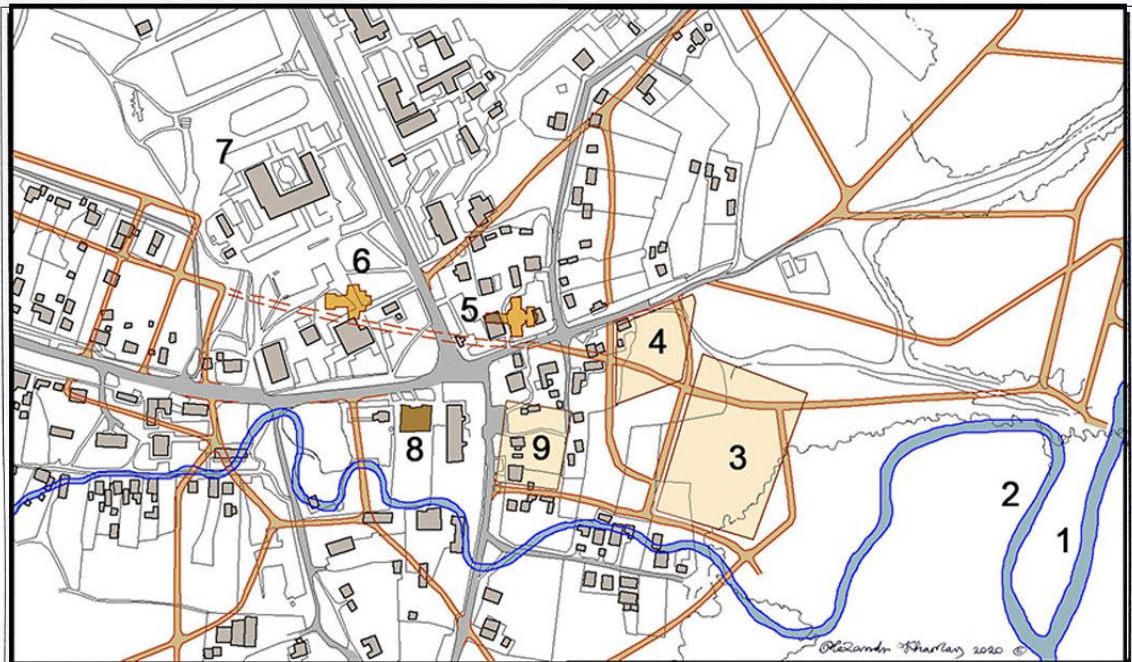

Схема структури центральної частини сучасного села Саксагань. Сірим кольором позначено сучасну забудову і вуличну мережу. Помаранчевим виділено споруди 1-го і 2-го Свято-Покровських храмів. Світло-коричневим позначено історичну дореволюційну будівлю. Вохристим кольором з помаранчевою обводкою нанесено втрачену вуличну структуру XIX-поч. XX ст. Пунктиром позначено вулицю, що існувала в XIX ст. до будівництва 2-го храму. Експлікація до схеми: 1- русло р. Саксагань, що існувало до підтоплення території; 2 – струмок, що протікав по тальвегу балки Осикуватої в сер. XIX ст., вздовж якого існували перші запорозькі зимівники (найбільший Семена Панчохи в місці впадіння струмка в Саксагань); 3, 4, 9 – найдавніші квартали центральної частини села, на теренах яких з кін. XVIII – сер. XIX ст. розмішувалися важливі громадські будівлі, садиба священика та інш. об'єкти; 5 – Свято-Покровський храм № 1 (1793 р.); 6 – Свято-Покровська церква № 2 (1884 р.); 7 – сучасна будівля сільської школи; 8 – вціліла дореволюційна будівля. Кресленник автора 2020 року